

Hertalingen in het literatuuronderwijs

Dag van Taal, Kunsten en Cultuur

20 januari 2023

Workshop

Coen Peppelenbos, Marijke Meijer Drees

Lucifer in de canon

Kantl Canon 2020

50+1, auteurs moeten overleden zijn

Canon 2023

lijst met 100 titels

Lucifer plaats 36

- 19 *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...* – Louis Couperus 103
- 20 *Lijmen* – Willem Elsschot 101
- 21 *Grand Hotel Europa* – Ilja Leonard Pfeijffer 98
- 22 *De stille kracht* – Louis Couperus 98
- 23 *Titaantjes* – Nescio 95
- 24 *De uitvreter* – Nescio 88
- 25 *Heren van de thee* – Hella S. Haasse 85
- 26 *Beatrijs* – de auteur(s) van Beatrijs 83
- 27 *Het been* – Willem Elsschot 80
- 28 *Tirza* – Arnon Grunberg 80
- 29 *Bezette stad* – Paul Van Ostaijen 79
- 30 *Wij slaven van Suriname* – Anton de Kom 78
- 31 *Hersenschimmen* – J. Bernlef 77
- 32 *De avond is ongemak* – Marieke Lucas Rijneveld 74
- 33 *Gijsbrecht van Aemstel* – Joost van den Vondel 69
- 34 *Het bureau* – J.J. Voskuil 68
- 35 *Oorlog en terpentijn* – Stefan Hertmans 66
- 36 *Lucifer* – Joost van den Vondel 63

Lucifer in de tijd

Proces van canonisering: opvoeringen, tekstuitgaven

Startpunt:

<https://www.inreprise.org/titel?id=dwvond001luci001#op>

1654

twee opvoeringen, daarna verboden
tekst gedrukt, meerdere oplagen

na 1654 t/m 18de eeuw

geen opvoeringen meer
tekst leeft voort ...

Lucifer in de tijd

19de eeuw

diverse tekstedities (ook voor onderwijs), o.a.

tekst in meerdere uitgaven van
verzamelde werken, o.a. van
Jacob van Lennep
1855-1869 (12 delen)

Lucifer in de tijd

19de eeuw

Explosie van voordrachten en opvoeringen. Voorbeelden (aankondigingen via [Delpher](#))

AMSTERDAM 1 Dec.

Wij vernemen, dat door de Amsterdamsche Rederijderskamer, onder de zinspreuk: *Door den tijd wordt de spruit een boom*, op Vrijdag den 11. dezer, des avonds ten half zeven ure, in de zaal van Groot Frascati, zal opgevoerd worden, **Vondels Lucifer**, treurspel in 5 bedrijven.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

LEYDEN, 8 Maart.

Wij vernemen, dat Dingsdag e. k. door de Studenten-Vereeniging: *Lucifer*, Huydecopers *Achilles*, even als voorleden jaar **Vondels Lucifer**, zal worden voorgedragen. Wij vestigen hierbij de aandacht, op eene dezer dagen

GROOT CONCERT in het PARK,

onder de leiding van J. J. H. VERHULST.

WAAROP ZAL WORDEN UITGEVOERD :

EERSTE DEEL.

Vondel, Inleiding en Feestzang, woorden van W. J. HOFDIJK, muziek van J. J. H. VERHULST.
Eerste Rei uit den **Lucifer** van VONDEL, muziek van J. A. VAN EYKEN.

Ouverture *Gijsbreght van Amstel*, van J. J. H. VERHULST.

Wiltzangk van VONDEL, muziek van J. J. H. VERHULST.
Feestcantate, woorden van W. J. HOFDIJK, muziek van R. HOL.
TWEEDE DEEL.

Symphonie N°. 5 van L. v. BEETHOVEN.

Halleluja uit den *Messias* van HAENDEL.

Haarlem

Lucifer in de tijd

19de eeuw, (Europese) context

nationalisme , 'vaderlandsch gevoel',
ophemeling en conservering van
roemrijk 'eigen' verleden

Vondelpark (1865)

Vondelmonument (1867)

Vondelfeesten, -herdenkingen etc.

Opvoering Vondels *Gysbreght*
rond nieuwjaar wordt traditie

Lucifer in de tijd

19de eeuw

Ook de eeuw van **de eerste *Lucifer*-vertalingen**
naar het Engels (vanaf jaren '20)
en het Duits (vanaf 1851).
Fragmenten, met name de reizangen, of het hele stuk.

In de 20ste eeuw: Noors, Pools, Hongaars,
Russisch, Italiaans, Afrikaans.

*De glans van Vondels Lucifer. Opvoeren, **vertalen**, herinneren*
(2018)

Lucifer in de tijd

20ste eeuw

de monumentale uitgave van V's verzamelde werken

en nog (veel) meer tekstedities ...

Lucifer in de tijd

20ste eeuw voordrachten en opvoeringen

Lucifer in de tijd

20ste eeuw [Hans Croiset](#)

Lucifer in de tijd

20ste eeuw voordrachten en opvoeringen

Hertalen

vierde bedrijf, Lucifers wanhoopsmonoloog (fragment), vss. 1634-1641

Lucifer

Of ergens schepsel zoo rampzaligh zwerft als ick?
Aen d'een zy flaeuwe hoop, aen d'andre grooter schrick.
De zege is hachelyck; de neêrleegh zwaer te myden.
Op 't onwis tegens Godt en Godts banier te stryden?
Den eersten standert op te rechten tegens Godt,
Zyn hemelsche bazuin, en openbaer gebodt?
Zich op te worpen, als een hoofd van Godts rebellen,
En tegens 's hemels wet een wederwet te stellen?
[...]

→ 2 x hertalen:

- metrisch (jambe) en op rijm
- in proza

voorlezen & bespreken: hoe ging het, waar liep je tegenaan? smaak te pakken?

De hertaalde *Lucifer* in de klas

taal

stukje(s) origineel *vergelijken* met de hertaling –
wat wil je dat jouw leerlingen opvalt; waarom?

bijvoorbeeld:

rijm en metrum tegenover proza? (vraag aan ll'n: wat vind je mooier en waarom);
spelling en interpunctie? (vraag aan ll'n: kon V. wel spellen? wat is er allemaal
veranderd?); register/woordgebruik? (kijk bv eens hoe de engelen elkaar in V's
taal aanspreken en hoe dat in de hertaling gebeurt – wat valt je op?; welke
beleefdheidsvormen gebruik je zelf in welke situaties? waarom?)

activiteiten:

- '*vergeet*'woorden verzamelen uit het origineel: welke woorden van V. vind je zo
mooi of treffend dat ze niet vergeten mogen worden? wat betekenen ze?

- competitie *hertalen* (resultaten laten voordragen en jureren)

hamvraag bij de lesvoorbereiding: waar zouden jouw leerlingen bij het hertalen
tegenaan lopen?

→ *eerst zelf proberen ...*

De hertaalde *Lucifer* in de klas

Samen lezen en bespreken (bovenbouw)

Klassenset hertaalde *Lucifer*

uitdelen

dit gaan we samen lezen

Meerdere lessuren, gericht op *kennis, inzichten, vaardigheden* t.a.v.

historische literatuur, drama/toneel

taalgeschiedenis, taalbeschouwing

(onderzoekend/diep) lezen

Stap 1 verkenning

bekijk het omslag, lees de tekst achterop

bespreken/klassengesprek

- Lucifer? Vondel? uit welke tijd? waar gaat het over?

‘voorgeschiedenis’ - waarvan? waar speelt het zich af?

waarnaar verwijst die veer?

- wat zijn nu je leesverwachtingen? schrijf ze op

(om aan het eind van lessenreeks op terug te komen)

De hertaalde *Lucifer* in de klas

Stap 2 lezen en uitdiepen

rollen verdelen (per bedrijf), voor- en meelesen van de (hele) tekst afwisselen met

- individueel stillezen van een langere claus of een woordenwisseling
- tip: laat er dan leesnotities bij maken en bespreek die voor je verder gaat
- stilstaan bij (aspecten van) de *inhoud*, het *genre* en de *taal*

inhoud

(bijvoorbeeld)

- hoe is de hemel verbeeld (sterrenbeelden? planeten?), hoe de aarde, hoe de ruimte tussen hemel en aarde? hoe de mensen op aarde?
- engelen: welke? wat kom je te weten over hun eigenschappen en positie in de hemel? hebben ze ook menselijke trekjes – welke bijvoorbeeld?
- Lucifer: wat zijn zijn sterke en wat zijn zwakke eigenschappen? hoe wordt hij leider van de opstandige engelen?
- welke dieren(namen) kom je tegen? hoe (verschillend) functioneren ze?
- de oorlog/veldslag in de hemel: door wiens ogen kijk je mee? objectief? wat gebeurt er achtereenvolgens? schade? slachtoffers? wat brengt de overwinnaars in mineur-stemming?
- wat maakt dit stuk religieus/christelijk? herken je ook bijbelse namen, gebeurtenissen?

De hertaalde *Lucifer* in de klas

genre

drama/toneelstuk, tragedie/treurspel - waaraan herken je 'toneel'? soorten/genres toneel?

wat maakt L. tot een tragedie?

wel 'ns toneel gezien? wat, waar? zelf toneel gespeeld? toneel'spelen': hoe zou je *Lucifer* vandaag de dag laten spelen/ opvoeren? regieaanwijzingen? decors? acteurs (m/v)? geluid (ook: muziek?) & licht? wat zou je doen met de tekst (in Vondels taal of juist niet; tekst of inkorten, ...); nieuwe Netflix-serie van maken? hoe? anders (beter?) dan ...

Meer Vondel in de klas...?

<https://litlab.nl/proef/vondel/>

Proef 19: Vondel | LitLab

LitLab Proeven Leesclubs Staaltjes Profielwerkstuk Docenten

Proef 19: Vondel

In deze proef onderzoek je hoe Nederlanders herinneringen aan een van de grootste dichters van het land – Joost van den Vondel (1587—1679) – levend houden.

Hoe werkt het?

In elke proefopstelling doorloop je 5 stappen:

1. De voorbereiding
2. De instrumenten
3. Het experiment
4. De lakmoesproef
5. Het vrije experiment

Noteer je antwoorden op de vragen op papier of in een Word-bestand.

Ga naar stap 1

Wat heb je nodig?

- Een koptelefoon of oortjes
- Pen en papier of een leeg Word-document

(een werk van) Vondel in de klas ...?

<https://www.aup.nl/en/series/tekst-in-context> https://bulkboek.online/bulkboek.online/wp-content/uploads/2020/05/5-Online_De-Gijsbrecht_2020.pdf

Succes!